

Türkiye Yapay Zekâ Zirvesi ve 2026-2030 Eylem Planı: Eğitim ve Okuryazarlık Açısından Eleştirel-Yapıcı Bir İlk Değerlendirme

Dr. Hatice Büber Kaya

Kırklareli Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-4726-4412

25 Temmuz 2026

Çalışma metni / ön değerlendirme. Bu metin hakem değerlendirmesinden geçmemiştir. Politika belgesinin kamuoyuna açılmasının hemen ardından hazırlanmış bir ilk okumadır; uygulamaya ilişkin ampirik veri henüz mevcut değildir.

İletişim: buberkaya@klu.edu.tr · **Lisans:** Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0). Bu metin atıf verilmek kaydıyla ticari olmayan amaçlarla paylaşılabilir ve çoğaltılabilir. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf için: Büber Kaya, H. (2026). *Türkiye Yapay Zekâ Zirvesi ve 2026-2030 Eylem Planı: Eğitim ve okuryazarlık açısından eleştirel-yapıcı bir ilk değerlendirme* [Çalışma metni]. buberkaya.com

Özet

Bu çalışma, 13 Haziran 2026'da açıklanan 2026-2030 Türkiye Yapay Zekâ (YZ) Eylem Planı'nı eğitim ve okuryazarlık açısından eleştirel-yapıcı bir mercekten değerlendirir. Planın dört ekseninden okuryazarlığı taşıyan Fark Et eksenine odaklanır; bu eksen, iki yılda 81 ilde beş milyon vatandaşa eğitim gibi iddialı bir kitlesel hedef ortaya koymaktadır. Değerlendirme, plan kitapçığı ile zirvedeki açılış konuşmalarından oluşan birincil korpuse dayanır ve eleştirel belge incelemesi yöntemini kullanır. Çözümleme üç kuramsal katman üzerine kurulur: sosyoteknik imgelem, yapay zekâ okuryazarlığı çerçeveleri ve politika uygulama açığı. Bulgular, planın ölçek ve siyasi sahiplenme bakımından güçlü olduğunu; ancak okuryazarlık tanımının ağırlıkla araçsal düzeyde kaldığını, fizibilite, eşitlik ve ölçme boyutlarının ise belirsiz olduğunu göstermektedir. Çalışma bir ön değerlendirme niteliği taşır; uygulamaya dair ampirik veri henüz mevcut değildir. Temel katkısı, sonraki ampirik araştırmalar için bir gündem ve kavramsal çerçeve önermektir. Çalışma, politika yapıcılara okuryazarlığın eleştirel ve etik boyutlarını, eşitlikçi erişim mekanizmalarını ve bağımsız izleme çerçevesini güçlendirme çağrısıyla son bulur.

Anahtar kelimeler: yapay zekâ okuryazarlığı, yapay zekâ politikası, eğitim politikası, sosyoteknik imgelem, Türkiye, politika değerlendirmesi

1. Giriş

13 Haziran 2026'da Tersane İstanbul'da düzenlenen Türkiye Yapay Zekâ Zirvesi'nde, 2026-2030 Yapay Zekâ (YZ) Eylem Planı kamuoyuna açıklandı (Erdoğan, 2026). Plan dört eksen üzerine kuruludur: fark et, istifade et, üret ve yönet. Bu çalışmanın odağı, okuryazarlığı taşıyan ilk eksendir. Plan bu eksende iddialı bir nicel hedef ortaya koyar: iki yıl içinde 81 ilde beş milyon vatandaşa yapay zekâ okuryazarlığı eğitimi vermek, buna ek olarak on bin ileri düzey uzman ile yüz bin uygulama profesyoneli yetiştirmek (Erdoğan, 2026). Hazırlık sürecinin 75 bin kişilik bir öneri anketine dayandığı da belirtilmiştir (Kacı, 2026). Bu ölçek ve cumhurbaşkanlığı düzeyindeki sahiplenme, planı eğitim politikası açısından dikkate değer kılar.

Politika belgeleri çoğu zaman uygulamaya geçtikten sonra incelenir. Oysa bir belgenin kavramsal çerçevesi ve ölçme mantığı, uygulama başlamadan da değerlendirilebilir. Erken bir okuma, okuryazarlık tanımının ve ölçme ölçütlerinin netleşmesine katkı sunar; tanımsız bırakılan kavramların ileride yapısal sorunlara dönüşmesini önleyebilir. Çalışma bu nedenle bir ilk değerlendirme olarak konumlanır. Amacı yargılamak değil, planın güçlü yönlerini teslim ederek açık soruları görünür kılmak ve bir araştırma gündemi önermektir.

Değerlendirme, eleştirel belge ve olay incelemesine dayanır; belge analizi burada, yazılı ve kurumsal metinlerden anlam, vurgu ve politika mantığı çıkaran sistematik bir nitel yöntem olarak kullanılır (Bowen, 2009). Birincil korpus, plan kitapçığı ile zirvede yapılan açılış konuşmalarıdır (Erdoğan, 2026; Kacı, 2026). Yöntem, bu

metinlerin söylemini güncel yapay zekâ okuryazarlığı literatürü ışığında okumaktır. Çalışmanın açık bir sınırlılığı vardır: uygulamaya ilişkin ampirik veri henüz yoktur. Bu nedenle çalışma ön nitelik taşır. Bu sınırlılık bir zayıflık değil, kanıt temelli bir tutumdur; kesin yargıdan kaçınmayı ve sonraki ampirik çalışmalara zemin hazırlamayı gerektirir.

Çalışma şu sırayla ilerler. İkinci bölüm, Türkiye'nin 2021'den bu yana yapay zekâ politika yolculuğunu haritalar ve 2026-2030 planını bu birikim içinde konumlandırır. Üçüncü bölüm, değerlendirmenin analitik çerçevesini ve dört ölçütünü tanıtır. Dördüncü bölüm, planın güçlü yönlerini ve açık sorularını bu ölçütler üzerinden ele alır. Beşinci bölüm bir araştırma gündemi önerir. Sonuç bölümü, ana değerlendirmeyi ve politika yapıcılara yönelik çağırısı özetler.

2. Bağlam: Türkiye'nin Yapay Zekâ Politika Yolculuğu

2.1 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi

Türkiye'nin yapay zekâ alanındaki ilk sistemli politika çerçevesi, Ağustos 2021'de yayımlanan Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (UYZS) ile oluşturulmuştur. Strateji, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ortak koordinasyonunda hazırlanmış ve "müreffeh bir Türkiye için çevik ve sürdürülebilir YZ ekosistemiyle küresel ölçekte değer üretmek" vizyonu etrafında altı stratejik öncelik üzerine inşa edilmiştir. Bu öncelikler şunlardır: (1) yapay zekâ uzmanlarını yetiştirmek ve alanda istihdamı artırmak, (2) araştırma, girişimcilik ve yenilikçiliği desteklemek, (3) kaliteli veriye ve teknik altyapıya erişim imkânlarını genişletmek, (4) sosyoekonomik uyumu hızlandıracak düzenlemeleri yapmak, (5) uluslararası düzeyde iş birliklerini güçlendirmek ve (6) yapısal ve iş gücü dönüşümünü hızlandırmak. Strateji belgesi bu altı öncelik çerçevesinde 24 amaç ve 119 tedbir belirlemiş; uygulamanın sorumlu kurumlar tarafından hazırlanacak eylem planlarıyla yürütülmesi öngörülmüştür.

Stratejinin hazırlayıcı kurumu olan Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nden Aydın ve Müftüoğlu (2021), stratejiyi iddialı ama bütünleşik bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir: altı öncelik birbirini besleyen bir mantıkla kurgulanmış, insan kaynağından altyapıya, düzenlemeden uluslararası iş birliğine kadar geniş bir yelpazeyi aynı belgede kapsama almıştır. Bununla birlikte, stratejinin keşfedici bir yapıda tasarlandığı belgede açıkça ifade edilmektedir; bu durum, belirsizliklere uyum kapasitesi açısından bir güç olmakla birlikte, somut uygulama mekanizmalarının zayıflığına da işaret eder. Shkurti Özdemir (2021), bu genel tabloya farklı bir açıdan bakmakta ve stratejideki iki kritik yapısal sorunu öne çıkarmaktadır: donanım, bulut altyapısı ve büyük dil modellerinde dışa bağımlılık riski ile ülkenin kurumsal kapasite açığı. Stratejinin vizyonu öncü olmakla birlikte, Shkurti Özdemir'in tespitleri kâğıt üzerindeki hedeflerle uygulama kapasitesi arasındaki gerilimi gün yüzüne çıkarmaktadır.

2.2 2024-2025 Güncelleme: Devamlılık ve Revizyonlar

2021-2025 stratejisinin uygulama fazını yönetmek amacıyla Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2024-2025 Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu belge, bağımsız bir strateji revizyonu olmaktan çok, 2021 çerçevesinin aynı altı stratejik öncelik ekseninden somut eylemlere dönüştürülmesini amaçlayan bir uygulama dokümanıdır. Eylem planında öne çıkan başlıklar arasında YZ alanında yurt içi ve yurt dışı lisansüstü kapasite artışı, Türkçe büyük dil modeli geliştirme çalışmaları (Eylem 2.2), işlemci altyapısı ihtiyaç analizi (Eylem 3.1), mesleki standartların hazırlanması ve okul müfredatlarına algoritmik düşünme ile YZ içeriklerinin entegrasyonu yer almaktadır. Belge ayrıca TechVisa programı kapsamında yurt dışından YZ uzmanı çekmeyi ve girişim sermayesi ekosistemini güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Üç belge art arda okunduğunda yapısal bir devamlılık örüntüsü görünür hale gelir: 2021 stratejisi çerçeveyi ve öncelikleri belirlemiş, 2024-2025 eylem planı bu öncelikleri kurum sorumluluklarına ve somut eylemlere bağlamış, 2026-2030 eylem planı ise hem ölçeği hem de kavramsal yaklaşımı köklü biçimde dönüştürmüştür. Ancak sürekliliğin dışında kalan da önemlidir: 2024-2025 belgesi uzman yetiştirme ve araştırma ekosistemi üzerine yoğunlaşırken, hedef kitlesini geniş nüfus kitlelerine taşıyan bir okuryazarlık programı öngörmemektedir. Bu eksik, 2026-2030 planının en belirgin yeniliklerinden birini oluşturacaktır.

2.3 2026-2030 Eylem Planı: Dört Eksen ve Paradigma Kayması

Haziran 2026'da kamuoyuyla paylaşılan 2026-2030 Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı, önceki belgelerle kıyaslandığında hem yapısal hem de söylemsel düzeyde belirgin bir dönüşüme işaret etmektedir. Plan, dört eksen üzerine kurgulanmıştır: Fark Et, İstifade Et, Üret, Yönet (Erdoğan, 2026). Her eksen altında dörder eylemden oluşan toplam 16 öncelikli eylem yer almakta; bu eylemler enerji, hesaplama donanımı, altyapı, modeller/veri ve uygulamalar katmanlarıyla kesişen bir mimari içinde konumlandırılmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026).

Bu çalışmanın odağını oluşturan Fark Et eksen, önceki belgelerden en belirgin kopuşu temsil etmektedir. 2021-2025 stratejisinde okuryazarlık öncelikli bir hedef değildi; hedef kitlesi uzmanlar, araştırmacılar ve kurum personeliydi. 2026-2030 planında ise hedef tüm nüfusa genişlemiştir: 2 yılda 81 ilde 5 milyon vatandaşa eğitim, ilk 12 ayda en az 1,5 milyon kişi, 1.000 eğitici ve 10.000 ileri düzey uzman ile 100.000 uygulama profesyoneli (Erdoğan, 2026; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Erdoğan'ın (2026) zirve konuşmasında "yapay zekânın ihtiva ettiği fırsat ve riskleri millete aktarma" olarak çerçevelediği bu hedef, okuryazarlığı bireysel bir seçim değil toplumsal bir seferberlik olarak konumlandırmaktadır.

Bu kaymanın kavramsal önemi şu soruda düşümlenir: Söz konusu dönüşüm bir politika öğrenmesinin mi, yoksa söylemin derinleşmesinin mi ürünüdür? 2024-2025 eylem planından 2026-2030 planına geçişte uzman odaklı niteliksel büyümeden kitlesel farkındalık seferberliğine doğru ağırlık merkezi açık biçimde kaymıştır. Bu

ağırlık kayması, küresel ölçekte "YZ herkes için" söyleminin ivme kazandığı bir dönemle örtüşmektedir; ancak söylemin somut uygulama mekanizmaları ve ölçüm çerçevesiyle ne ölçüde desteklendiği ayrı bir soru olarak durmaktadır.

2.4 Uluslararası Bağlam

Türkiye'nin politika yolculuğunu değerlendirmek için onu karşılaştırmalı bir çerçeveye yerleştirmek gerekmektedir. Guenduez ve Mettler (2023), 33 ülkenin ulusal yapay zekâ politikalarını incelemiş ve devletlerin dört farklı rol üstlendiğini ortaya koymuştur: etkinleştirici, lider, düzenleyici ve kullanıcı. Bu çerçeve, Türkiye'nin 2026-2030 planının dört eksenini okumak için işlevli bir şablon sunmaktadır: Fark Et eksenini devletin etkinleştirici rolüne, İstifade Et eksenini hem etkinleştirici hem kullanıcı rolüne, Üret eksenini lider rolüne, Yönet eksenini ise düzenleyici ve diplomatik role karşılık gelmektedir. Dikkat çekici olan, Türkiye'nin tek bir rolde uzmanlaşmak yerine tüm rolleri aynı anda üstlenmeye çalışmasıdır; bu yaklaşım, Guenduez ve Mettler'ın (2023) kaynak yoğunluğu konusundaki uyarılarıyla örtüşen bir risktir. Schiff (2022), 24 ulusal yapay zekâ stratejisini çözümlediği çalışmada, eğitimin bu belgelerde çoğunlukla araçsal bir işgücü hedefi olarak konumlandığını, eğitimde yapay zekânın ve etik boyutun ise büyük ölçüde göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır. Bu örüntü, Türkiye planının okuryazarlık çerçevesini değerlendirmek için doğrudan bir karşılaştırma zemini sunar.

Radu (2021), ulusal yapay zekâ stratejilerinin karşılaştırmalı yönetim analizinde, bu belgelerin hibrit yönetim düzenlemeleri ürettiğini ve gözetim ile hesap verebilirlik mekanizmalarının çoğu belgede işlevsel olarak belirsiz bırakıldığını ortaya koymaktadır. 2021-2025 stratejisinde Shkurti Özdemir'in (2021) tespit ettiği kurumsal kapasite açığı, 2026-2030 planında Ulusal Yapay Zekâ Kurulu ile Şeffaflık Portalı gibi mekanizmaların devreye alınmasıyla kısmen ele alınmaktadır. Ancak bu mekanizmaların fiilen işleyip işlemeyeceği, uygulama döneminde yanıt bulacak ampirik bir soru olarak kalmaktadır. Son olarak, yapay zekâ ve eğitim politikası belgelerindeki kapsayıcılık söyleminin teknoloji-çözümçü çerçevelerle iç içe geçtiği yönündeki eleştiri (Mochizuki vd., 2025) Fark Et eksenini değerlendirirken göz ardı edilemeyecek bir yapısal gerilimi imlemektedir.

3. Analitik Çerçeve

Bu makalenin değerlendirmesi üç kavramsal katman üzerine kurulmuştur: sosyoteknik imgelem merceği, yapay zekâ okuryazarlığının kavramsal sınırları ve bu iki boyuttan türetilen dört değerlendirme ölçütü. Her ölçüt, Bölüm 4'teki ampirik incelemenin doğrudan dayanağını oluşturur.

3.1 Sosyoteknik İmgelem Merceği

Jasanoff ve Kim (2015), sosyoteknik imgelem (sociotechnical imaginary) kavramını, toplumların bilim ve teknoloji aracılığıyla ulaşmayı arzuladığı ortak gelecek vizyonlarını ve bu vizyonlarla örülen toplumsal düzeni tanımlamak için kullanır. Bu

çerçevede devlet belgeleri yalnızca teknik hedefler listesi değildir; teknoloji-toplum ilişkisine dair normatif bir vizyonu kodlar ve meşrulaştırır. Bir eylem planı hangi aktörü merkeze alır, teknolojiyi kimin için ve hangi amaçla tasarımlar, bunların tümü imgelem inşasının parçasıdır. Eğitim teknolojisinin eleştirel literatürü bu okumayı destekler: Williamson ve Eynon (2020), yapay zekânın eğitimdeki tarihsel sürekliliğini ve alanın tekrar eden aşırı vaatlerini hatırlatırken, Selwyn (2019) teknolojinin eğitime entegrasyonunun nötr bir gereklilik değil, değerler ve siyaset içeren bir tercih olduğunu savunur.

2026-2030 Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı bu perspektiften okunduğunda Fark Et eksenini dikkat çekici bir konumlandırma içerir: vatandaş yalnızca hizmet alıcısı olarak değil, ulusal yapay zekâ projesinin aktif taşıyıcısı olarak çerçevelenir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Planın açılış konuşmalarındaki metaforlar bu imgelemi biçimlendiren retorik kaynaklardır. Erdoğan (2026) "dijital kapasitenin caydırıcı bir kuvvet çarpanı" olduğunu vurgulayarak teknolojiyi güvenlik ve caydırıcılık söylemine eklemlerken, Erdoğan'ın (2026) aktardığı Cahit Arf merdiven metaforu tarihsel bir süreklilik kanıtı olarak yeniden devreye sokulur. Kacır (2026) ise "medeniyet yarışının kurallarını baştan aşağı yeniden yazan yapay zekâ" ifadesiyle rekabetçi bir imgelem kurar ve "başkalarının teknolojisini besleyen birer veri tarlasına dönüşme" riskini bağımlılık karşısında egemenlik vurgusuyla dengeler.

Bu iki konuşmada beliren imgelem, planın okuryazarlık bileşenini salt bir eğitim hedefinin ötesine taşır; onu ulusal egemenlik projesinin bütünleyici bir parçası olarak kurar. Söz konusu çerçeveleme, Bölüm 4'te planın Fark Et eksenini değerlendirirken hem bir anlama anahtarı hem de eleştiri için bir başlangıç noktası işlevi görür: sosyoteknik imgelem ölçek ve siyasi sahiplenmeyi güçlendirebilir, ancak aynı zamanda okuryazarlığın araçsal sınırlarda tutulmasına zemin hazırlayabilir.

3.2 Yapay Zekâ Okuryazarlığının Kavramsal Sınırları

Yapay zekâ okuryazarlığı kavramı literatürde birbiriyle örtüşmeyen çeşitli tanımlarla yer alır. Long ve Magerko (2020), kavramı teknik beceriler ile eleştirel değerlendirme kapasitesini bir arada ele alan 17 yetkinlikten oluşan bütünleşik bir çerçeve olarak işler. Bu yetkinlikler; "yapay zekânın ne yaptığını anlama" (araçsal düzey) ile "yapay zekânın nasıl çalıştığını ve toplumsal etkilerini sorgulama" (eleştirel-etik düzey) arasında bir spektrum oluşturur. Araçsal yetkinlikler edinimi görece kolaydır; ancak okuryazarlığın asıl dönüştürücü gücü, bireyin sistemi sorgulama ve değerlendirme kapasitesini içeren üst katmanlardan gelir. Ng vd. (2021), 30 çalışmayı tarayan derlemesinde bu ayrımı dört boyutta toplar: bilme ve anlama, kullanma ve uygulama, değerlendirme ve yaratma, etik sorunlar; bu çatı, araçsal düzeyden değerlendirme ve etik düzeye uzanan geçişi pekiştirir. Laupichler vd. (2022) ise yetişkin ve yükseköğretim bağlamında alanı tarayarak okuryazarlığın ölçülmesine ve geçerliği sınanmış araçlara duyulan ihtiyacı öne çıkarır.

UNESCO'nun (2022) hükümet onaylı K-12 yapay zekâ müfredatlarını haritalayan raporundaki sınıflandırmadan bu çalışma için üç düzeyli bir okuma türetilir:

araçsal okuryazarlık (yapay zekâ araçlarını kullanabilme), kavramsal okuryazarlık (altta yatan mantığı, veri bağımlılığını ve sınırları anlama) ve etik okuryazarlık (algoritmik karar alma süreçlerindeki adaleti, şeffaflığı ve hesap verebilirliği değerlendirme). Bu üç düzeyin birbirinin önkoşulunu oluşturduğu varsayılabilir; araçsal okuryazarlık olmadan kavramsal, kavramsal olmadan etik katmanın işlevsel kalması güçtür. UNESCO (2024a), bu yaklaşımı güncelleyen Öğrenciler İçin Yapay Zekâ Yetkinlik Çerçevesi'nde on iki yetkinliği insan merkezli düşünme, yapay zekâ etiği, yapay zekâ teknikleri ve sistem tasarımı boyutları altında tanımlar; bu güncel çerçeve, 2026-2030 planının okuryazarlık hedeflerini değerlendirmek için daha doğrudan bir ölçüt sunar.

Bu iki çerçevenin birlikte okunması, makalenin ana savını şekillendirir: Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı'nın Fark Et eksenini, ağırlıklı araçsal düzeyde konumlanmaktadır. Planın belirlediği hedefler (5 milyon vatandaş, 1.000 eğitici, 81 ilde atölyeler) ağırlıklı erişim ve katılım sayıları üzerinden tanımlanmıştır (Erdoğan, 2026; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Kavramsal okuryazarlık (örneğin algoritmik sistemlerin nasıl çalıştığını anlama) ve etik okuryazarlık (önyargı, mahremiyet, hesap verebilirlik) ise planda belirgin kavramsal çerçeveye ve ölçülebilir hedeflere kavuşturulmamıştır. Bu tespit bir eksiklik iddiası değil, belirli bir tasarım tercihinin ortaya koymaktır; ancak bu tercihin sonuçları eşitlik ve ölçme başlıklarında somutlaşır.

3.3 Değerlendirme Ölçütleri

Yukarıdaki iki kavramsal katmandan, Bölüm 4'ün inceleme omurgasını oluşturan dört ölçüt türetilmiştir. Bu ölçütler birbiriyle ardışık ilişki içindedir: ilki planın kavramsal temelini ele alır, ikincisi uygulanabilirliği, üçüncüsü kapsayıcılığı, dördüncüsü ise hesap verebilirlik mekanizmalarını sorgular.

a. Kavramsal tutarlılık. Plan, yapay zekâ okuryazarlığını hangi çerçevede tanımlamaktadır; bu tanım Long ve Magerko (2020) ile UNESCO (2022)'nin önerdiği çok düzeyli yapıyla ne ölçüde örtüşmektedir? İçerik ve kazanım hedefleri araçsal mı, kavramsal mı, yoksa etik boyutu da kapsamakta mıdır?

b. Ölçek fizibilitesi. 2 yıl, 81 il, 5 milyon vatandaş ve 1.000 eğitici hedefi, karşılaştırmalı kanıtlar ışığında uygulanabilir bir zaman-kaynak-kapasite denklemini karşılıyor mu? Benzer ölçek girişimleri hangi koşullarda başarıya ulaşmıştır?

c. Eşitlik ve kapsayıcılık. Program tasarımı kırsal-kentsel farklılıkları, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve engelli erişimini açıkça ele alıyor mu? Mochizuki vd. (2025), politika belgelerindeki kapsayıcılık söyleminin çoğu zaman somut uygulama güvenceleriyle eşleşmediğine dikkat çeker; planın bu güvenceleri ne ölçüde içerdiği incelenecektir.

d. Ölçme ve hesap verebilirlik. Planın Fark Et eksenini başarıyı nasıl tanımlamaktadır? "Eğitimi tamamladı" sayım ölçütü ile "belirlenen yetkinlik düzeyine ulaştı" sonuç ölçütü arasındaki fark, hem ölçme geçerliği hem de politika öğrenmesi açısından belirleyicidir. Sertifika sisteminin ölçme-değerlendirme boyutu kâğıt

üzerinde vaat edilmiş olmakla birlikte, bağımsız doğrulama ve geri bildirim mekanizmaları belirsizliğini korumaktadır.

Bu dört ölçüt, eleştirel ama yapıcı bir değerlendirme tonu içinde uygulanacaktır: planın güçlü yanları ile eksik kalan boyutları aynı çerçeve içinde tartılacak, öneriler mevcut yapı üzerine inşa edilecektir.

4. Eleştirel-Yapıcı Değerlendirme

4.1 Güçlü Yönler

Planın en belirgin gücü, en üst düzey siyasi sahiplenmedir. Kapsamlı teknoloji politikalarının hayata geçirilmesinde en üst düzey siyasi sahiplenmenin kurumlar arası eşgüdümü kolaylaştırdığı düşünülebilir. Erdoğan'ın 13 Haziran 2026 açılış konuşması bu sahiplenmeyi yalnızca söylem düzeyinde değil, belge düzeyinde de somutlaştırmıştır: Eylem Planı bir bakan genelgesiyle değil, Cumhurbaşkanı imzasıyla kamuoyuna sunulmuş, Ulusal Yapay Zekâ Kurulu doğrudan Cumhurbaşkanlığı başkanlığına bağlanmıştır (Erdoğan, 2026; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu kurumsal konum, geçmiş strateji belgelerinin sıklıkla yaşadığı bakanlıklar arası koordinasyon kopmalarını hafifletme potansiyeli taşımaktadır.

Ölçek iddiası da kayda değerdir. Planda öngörülen 75 bin kişilik öneri anketi, 500'e yakın sektör profesyoneliyle yürütülen çalıştaylar ve 2.200'ü aşan nitelikli eylem önerisi, hazırlık sürecinin çok paydaşlı bir zemine oturtulduğuna işaret eder (Kacır, 2026; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Mevcut altyapı verileri de iddianın boşlukta kalmadığını göstermektedir: 114 teknopark, 13.000'i aşkın teknoloji girişimi ve 1.700'den fazla AR-GE merkezi halihazırda işlevsel bir ekosistem oluşturmaktadır (Erdoğan, 2026). Kamu yatırım programlarından yapay zekâ projelerine en az yüzde 2 pay ayrılması taahhüdü, özel sektör yatırımlarının yanı sıra kamu kaynağının da sistematik biçimde yönlendirilmesi açısından olumlu bir sinyal niteliği taşımaktadır.

Politika öğrenmesi bağlamında planın, 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi'nden fark edilir biçimde ayrıştığı görülmektedir. Önceki belge temel olarak işgücü uzmanlaşmasına ve araştırmacı yetkinliğine odaklanmıştır. 2026-2030 Eylem Planı ise bu odağı genişletmiş, toplumun tamamını kapsayan bir okuryazarlık yaklaşımını benimsemiştir. Bozkurt vd. (2021) tarafından haritalanan yarım yüzyıllık YZ-eğitim araştırmaları eğrisinde bu geçiş, demokratikleşme yönünde anlamlı bir adım olarak konumlandırılabilir: bilgiye erişim uzman kitlesinden vatandaşın tamamına doğru genişlemektedir.

Çok paydaşlı yapı, politika meşruiyeti açısından da dikkat çekmektedir. Kamu kurumlarının, üniversitelerin, özel sektörün ve sivil toplumun hazırlık sürecine dahil edildiği iddiası, politika belgelerinde katılımcılık söylemi ile fiili erişim arasında sıklıkla gözlemlenen boşluğu tek başına kapatmaz. Bununla birlikte, vatandaş katılımının ölçeği en azından bu açığın farkında olduğuna ve kapatılmak istendiğine işaret etmektedir. Bu irade, tek başına yeterli olmasa da, bir ulusal

politikanın hayata geçirilebilmesi için gerekli başlangıç koşullarından birini karşılamaktadır.

4.2 Açık Sorular ve Gerilimler

4.2.1 Okuryazarlık Tanımının Kapsamı

Planın "Fark Et" eksenini, farkındalık ve araç kullanımı düzeyinde yoğunlaştırmaktadır. Program içeriği temel kavramlar, üretken YZ araçlarının kullanımı, kişisel veri farkındalığı ve dezenformasyon tanıma olarak tanımlanmıştır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu içerik listesi, Long ve Magerko (2020) tarafından geliştirilen 17 yetkinlik çerçevesiyle karşılaştırıldığında, algoritmik şüphecilik, makine yanlışlığını tanıma, güç ilişkilerini sorgulama ve etik eylem yeterliliği gibi üst düzey yetkinliklerin büyük ölçüde kapsam dışında kaldığı görülmektedir. Aynı şekilde UNESCO (2022), okuryazarlığı araçsal, kavramsal ve etik olmak üzere üç katmanlı bir çerçevede tanımlamaktadır; planın ağırlıklı odağının araçsal katmana yönelik olduğu izlenimi bu çerçeve içinde güçlenmektedir.

Bu tespit, planın başarısız olduğu anlamına gelmez; ölçek hedefleri göz önünde bulundurulduğunda araçsal giriş noktası makul bir tercih olabilir. Asıl soru şudur: Bu ilk yetkinlik katmanından sonra vatandaşlar kavramsal ve etik boyuta nasıl geçiş yapacaktır? Mikrosertifikalar, kitapçıkta yalnızca temel başarı eşiğini belgeleyen araçlar olarak tanımlanmış; üst düzey yetkinliklere giden yol haritası belirsizliğini korumaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Öneri: okuryazarlık programı güncelleme döngülerine, algoritmik şüphecilik ve veri yanlışlığı farkındalığı gibi bileşenlerin entegrasyon takviminin eklenmesidir.

Bu boşluk, planın söylem düzeyiyle karşılaştırıldığında daha da belirginleşir. Kacırcı (2026), teknolojinin ahlak ve hukukla sınırlandırılmadığında bir yıkım aracına dönüşebileceğini vurgulamış; yaygın kullanılan modellerin insanlığı "belirli merkezlerde toplanan verilerin ortalamasına indirgemesi"nin "dijital faşizme kapı araladığını" ifade etmiştir. Bu güçlü etik çerçeveleme, vatandaş etik bir özne olarak konumlandırılan bir okuryazarlık vizyonunu ima eder. Ancak Fark Et ekseninin içeriğinde etik boyut, etik kullanım ilkeleri başlığıyla araçsal bir bilgi kalemi olarak yer almakta; algoritmik adaleti, güç ilişkilerini ve hesap verebilirliği sorgulama yetkinliği olarak işlenmemektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Söylemdeki etik derinlik ile müfredattaki etik okuryazarlığın araçsal düzeyde kalması arasındaki bu mesafe, planın en dikkat çekici iç gerilimlerinden biridir.

4.2.2 Ölçek ve Fizibilite

Planın sayısal hedefleri somuttur: ilk 12 ayda en az 1,5 milyon vatandaş, 24 ay sonunda toplam 5 milyon vatandaş, 81 ilde atölyeler ve ilk 8 ayda en az 1.000 eğitici (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu rakamlar bir arada değerlendirildiğinde, eğitici başına düşen katılımcı yükü dikkat çekici bir boyuta ulaşmaktadır. İlk 12 ayda 1.000 eğiticiyle 1,5 milyon kişiye ulaşma hedefi, her eğiticinin yılda 1.500 katılımcıyı tamamlaması anlamına gelmektedir. Bu oran, çevrim içi kanallar ve ölçeklenebilir

içerik sistemleriyle desteklenmediği takdirde, içerik standardını sürdürmek güçleşebilir.

Gönüllü katılıma ve yaygın eğitim ağına dayanan büyük ölçekli programlarda başarının, içerik kalitesiyle eşit ölçüde altyapıya, çevrim içi destek sistemlerine ve yerel koordinatör kapasitesine bağlı olması beklenir. Planın çevrim içi kanallar ve e-Devlet entegrasyonunu açıkça öngörmesi olumludur; ancak bu kanalların taşıyacağı yükün öğrenme çıktıları nasıl etkileyeceğine ilişkin bir projeksiyon belgede yer almamaktadır. Yapıcı öneri: ilk 6 ayın pilot verileriyle, eğitici yeterliliğini ve öğrenme çıktısı bütünlüğünü tehdit etmeden ölçekleme koridorunu tanımlayan bir revizyon mekanizmasının şimdiden planlanmasıdır.

4.2.3 Eşitlik ve Kapsayıcılık

Plan "81 ilde eğitim" taahhüdünü öne çıkarmaktadır (Erdoğan, 2026). Bu taahhüt, coğrafi kapsam açısından önemlidir; ancak "81 ilde varlık" ile "81 ilde eşit erişim" arasındaki boşluk, Türkiye'nin bölgesel dijital altyapı eşitsizlikleri dikkate alındığında önemli bir soru olarak açık kalmaktadır. Geniş bant internet erişimi, dijital cihaz sahipliği ve dijital yetkinlik düzeyi kırsal ile kentsel bölgeler arasında belirgin biçimde farklılaşmakta; bu fark fiilen kime ulaşılabilirliğini şekillendirmektedir. Benzer biçimde, planda kadınlara, engelli bireylere, çok dilli topluluklara ve düşük okuryazarlık düzeyine sahip gruplara özel hedef ve müdahale öngörülmemektedir.

Mochizuki vd. (2025), UNESCO'nun yapay zekâ ve eğitim politikası belgelerini çözümlediği çalışmada, bu belgelerdeki kapsayıcılık söyleminin teknoloji-çözümci bir çerçeveye iç içe geçtiğine dikkat çekmektedir. Türkiye planı açısından açık soru şudur: "toplumun tümü" çerçevesinin hedef kitesini gerçek anlamda kapsayıp kapsamadığı, hangi örnekleme ve erişim verisiyle sınanacaktır? Bu verinin baştan planlanması, taahhüdün sınanabilir olmasının ön koşuludur. Yapıcı öneri: program tasarımına erişilebilirlik katmanlarını dahil etmek ve ilk yıl verilerini dezavantajlı gruplar bazında ayrıştırarak izlemektir.

4.2.4 Ölçme ve Hesap Verebilirlik

Plan kitapçığı, öğrenme çıktısını ölçmeye ciddi yer ayırmaktadır: program öncesi ve sonrası değerlendirme, başarı eşiği şartı ve sertifikanın yalnızca katılımı değil yetkinliği belgelemesi beklentisi açıkça ifade edilmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu çerçeve, "tamamlama" sayısının öğrenme göstergesi olarak kullanılmasına yönelik klasik kitlesel program sorununu öngörerek aşmaya çalışmaktadır; bu, dikkat çekici bir tasarım tercihi olarak not edilmelidir.

Bununla birlikte, kritik bir boşluk söz konusudur: bağımsız değerlendirme mekanizması. Başarı eşiğinin nasıl belirleneceği, değerlendirme araçlarının kim tarafından geliştirilip doğrulanacağı ve öğrenme çıktısının nasıl standartlaştırılacağı belirsizliğini korumaktadır. Planın ilerleme portalı aracılığıyla kurumsal şeffaflığı sağlama taahhüdü olumludur; ancak katılımcı sayısı ve bütçe gerçekleştirmelerinin ötesinde, öğrenme kalitesini izleyecek bağımsız bir değerlendirme çerçevesinin

açıklanması, en kritik belirsizliklerden birini azaltacaktır. İzleme göstergeleri (KPI) bu derinlikte kamuoyuyla paylaşılana dek, "5 milyon vatandaş" rakamı kapasite göstergesi olarak okunabilir ancak yetkinlik göstergesi olarak yorumlanamaz.

4.2.5 Söylem ile Kapasite Gerilimi

Planın söylemi güçlüdür ve tutarlı bir çerçeve üzerine kuruludur: dijital egemenlik, "medeniyet yarışı" ve veri bağımlılığı riski. Kacır'ın (2026) kullandığı "veri tarlası" metaforu, bağımsız teknoloji üretmenin neden zorunlu olduğunu somutlaştıran bir analitik araç olarak etkilidir. Erdoğan'ın (2026) aktardığı Cahit Arf merdiveni benzetmesi ise iddiaları tarihsel süreklilik içinde meşrulaştırma işlevi görmektedir.

Can (2023), "Potemkin YZ" kavramıyla bazı ulusal YZ stratejilerinde söylem-kapasite açığının yapısal bir örüntüye dönüştüğüne dikkat çekmektedir. Bu kavram, Türkiye planı için bir yargı aracı olarak değil, sorgulamayı tetikleyen bir analitik uyarı olarak işlevsel bir değer taşımaktadır: planın iddiaları ile onu hayata geçirecek kurumsal kapasiteler ne ölçüde örtüşmektedir? Politika uygulama yazınının klasik bulgusu bu soruyu desteklemektedir: merkezde tanımlanan iddialı hedefler, sahada kaynak, koordinasyon ve yerel kapasite nedeniyle çoğu zaman dönüşür (Pressman ve Wildavsky, 1973). Lipsky'nin (1980) sokak düzeyi bürokrasisi kavramı burada özellikle anlamlıdır; çünkü Fark Et ekseninde eğitimciler yalnızca bir aktarım kanalı değil, politikanın fiilî niteliğini belirleyen saha aktörleridir.

Türkiye'deki mevcut kurumsal altyapı bağlamında bu soru bazı spesifik noktalarda keskinleşmektedir. Ulusal Yapay Zekâ Kurulu yönetim organı olarak tanımlanmış, Program Ofisi uygulama takibini üstlenecektir. Ancak bu kurumların henüz oluşturulma aşamasında olduğu ve 2026-2027'nin temel yönetim yapılarının kurulmasına ayrıldığı belirtilmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Okuryazarlık programının aynı anda hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Dolayısıyla en kritik ölçek baskısının, koordinasyon altyapısı henüz inşa aşamasındayken gerçekleşecek olması, takip edilmesi gereken bir gerilimdir.

Bu gerilim planın başarısızlığa mahkûm olduğunu değil, birinci yılın hem uygulama hem de kurumsal olgunlaşma yükünü aynı anda taşıyacağını göstermektedir. Aradaki uyumu test edecek olan ampirik araştırma ve bağımsız değerlendirmeler, planın ikinci dönemi için vazgeçilmez bir kaynak niteliği taşıyacaktır. Guenduez ve Mettler'in (2023) 33 ülke üzerinden yaptığı karşılaştırmalı analizde, devletin dört rolü (etkinleştirici, lider, düzenleyici, kullanıcı) arasındaki dengenin erken dönemde nasıl kurulduğu, uzun vadeli çıktıları belirleyen kritik bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Türkiye planının aynı anda dört rolü birden üstlenmeyi hedeflemesi, hem bir güç hem de koordinasyon yükü açısından izlenmesi gereken bir durumdur.

5. Araştırma Gündemi

Bu bölüm, 2026-2030 Yapay Zekâ Eylem Planı'nın eğitim ve okuryazarlık boyutlarına ilişkin araştırmacılara yönelik operasyonel ve değerlendirilebilir sorular önerir. Her

soru, mevcut boşluklara doğrudan yanıt verir ve izlenebilir bir yöntemle eşleştirilmiştir.

5.1 Uygulamanın İzlenmesi

Planın okuryazarlık bileşeni 2 yılda 5 milyon vatandaşa ulaşmayı hedefler (Erdoğan, 2026). Bu hedefe ilişkin temel araştırma sorusu şudur: Farklı sosyoekonomik ve coğrafi bağlamlarda katılım ve kazanım nasıl farklılaşır? Türkiye'nin 81 ili arasında dijital altyapı, eğitim düzeyi ve kentleşme örüntüleri bakımından köklü farklılıklar bulunmaktadır. Bölgesel ve demografik kırılımlı boylamsal izleme çalışmaları, planın eşitlik boyutunu görünür kılacak ve sonraki program döngülerine kanıt sağlayacaktır. Bu tür izleme, dürüst bir etki değerlendirmesinin ön koşuludur; yokluğunda başarı söylemi rakamsal katılım sayılarına indirgenir.

5.2 Okuryazarlık Ölçme Aracı Geliştirme

Planın okuryazarlık tanımının ağırlıklı olarak araçsal düzeyde kaldığı görülmektedir. Long ve Magerko (2020) araçsal kullanımdan eleştirel-etik değerlendirmeye uzanan 17 yetkinlik boyutu tanımlarken; UNESCO (2022) okuryazarlığı araçsal, kavramsal ve etik olmak üzere üç düzey üzerinden çerçeveler. Bu çerçeveler ışığında araştırma sorusu şudur: Türkiye bağlamına özgü, araç kullanımından eleştirel-etik değerlendirmeye uzanan yelpazeyi kapsayan bir ölçme aracı nasıl geliştirilebilir? Hem nitel hem nicel veriyi birleştiren karma yöntemli (mixed-methods) bir geliştirme süreci, ölçeğin bağlamsal geçerliliğini artıracaktır. Uluslararası yazında bu yönde geçerliği sınanmış ölçekler bulunmaktadır (Wang vd., 2023); Türkiye bağlamında da yapay zekâ okuryazarlığı ölçeği uyarlama ve geliştirme çalışmaları başlamıştır (Deveci Topal vd., 2025). Plan, bu birikimi temel alıp kitlesel ve eşitlik duyarlı bir izleme tasarımına bağlayabilir. Böyle bir araç olmadan programın etkinliğini ölçmek mümkün değildir.

5.3 Karşılaştırmalı Politika Analizi

Türkiye, benzer nüfus ölçeğinde kapsamlı ulusal YZ okuryazarlığı programı başlatan ülkelerin arasına girmiştir. Guenduez ve Mettler (2023) ulusal yapay zekâ politikalarını devletin dört rolü perspektifinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bu çerçevede sorulması gereken şudur: 2026-2030 planı, ölçek ve uygulama açısından karşılaştırılabilir girişimlerden ne öğrenebilir? Farklı bağlamlardaki benzer programları inceleyen karşılaştırmalı durum çalışmaları, hangi koşulların kitlesel okuryazarlık programlarında etki ürettiğini ve hangi koşulların tıkandığını ortaya koyacaktır. Bu bilgi, planın sonraki aşamalarına öğrenilmiş dersler biçiminde aktarılabilir.

5.4 Eğitici Yeterliliği

Plan, 1.000 eğitici hedefiyle bu aktörleri kritik bir konuma yerleştirmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Ancak eğitimcilerin mevcut YZ okuryazarlığı yetkinlik düzeyleri bilinmemektedir. Temel araştırma sorusu şudur: Öğretmen ve eğitimcilerin

mevcut yapay zekâ okuryazarlığı yetkinlikleri nedir; 1.000 eğitici hedefine ulaşmak için bu yetkinlikler nasıl geliştirilebilir? İhtiyaç analizi ve tarama yöntemi, hangi altyapı ve içerik desteğinin önceliklendirilmesi gerektiğini gösterecektir. UNESCO'nun öğretmen yapay zekâ yetkinlik çerçevesi (UNESCO, 2024b), bu yetkinlikleri beş boyutta tanımlayarak hem ihtiyaç analizi hem de eğitici eğitimi tasarımı için hazır bir ölçüt sunar. Eğitcinin kendi yetkinliği, programın uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından belirleyici bir değişkendir.

5.5 Söylem Analizi

2021-2025 stratejisi ve 2026-2030 planı, yapay zekâyı belirli metaforlar aracılığıyla çerçevelemektedir: "caydırıcı kuvvet çarpanı", "dijital egemenlik", "medeniyet yarışı", "kendi yolumuzu çizerek, kendi fırsatlarımızı oluşturacağız" (Erdoğan, 2026; Kacır, 2026). Guenduez ve Mettler (2023) 33 ülke politikasını anlatı çerçeveleri bakımından karşılaştırmalı biçimde incelemektedir. Bu bağlamda araştırma sorusu şudur: 2021-2025 stratejisi ile 2026-2030 planı yapay zekâyı hangi metaforlarla çerçeveleyiyor ve bu çerçeveleme politika önceliklerini nasıl biçimlendiriyor? Söylem ve içerik analizi, iki dönem arasındaki dönüşümü görünür kılacaktır. Bu soru, sonraki araştırma için öncelikli bir başlangıç noktası niteliği taşır.

6. Sonuç

6.1 Ana Değerlendirme Özeti

2026-2030 Yapay Zekâ Eylem Planı'nın "Fark Et" eksenini, iki boyutuyla öne çıkarmaktadır: kitlesel ölçek iddiası ve en üst düzey siyasi sahiplenme. 81 ilde 5 milyon vatandaşa ulaşma hedefi ile Cumhurbaşkanlığı imzalı belge statüsü, geçmiş strateji döngülerinde sıklıkla görülen koordinasyon kopuklarını azaltma potansiyeli taşımaktadır (Erdoğan, 2026; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu iki özellik, planın gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğini değil, önce araştırılması gereken ön koşulları belirlemektedir.

Bununla birlikte, değerlendirme boyunca ortaya çıkan dört gerilim, uygulamanın izlenmesi gereken temel eksenlerini oluşturmaktadır. Birincisi, okuryazarlık tanımının araçsal düzeyde yoğunlaşması; kavramsal ve etik boyutlara geçiş yolunun belirsizliğidir (Long ve Magerko, 2020; UNESCO, 2022). İkincisi, eğitici başına düşen yüksek katılımcı oranı ve çevrim içi altyapının ölçek baskısını karşılayıp karşılamayacağı konusundaki belirsizliktir. Üçüncüsü, "81 ilde varlık" ile "81 ilde eşit erişim" arasındaki boşluk; planda dezavantajlı gruplar için özel yapısal mekanizmaların tanımlanmamış olmasıdır. Dördüncüsü ise bağımsız izleme ve değerlendirme çerçevesinin politika belgesinde açıkça tanımlanmamış olmasıdır. Bu dört nokta çözümsüz kaldığı sürece, "5 milyon vatandaş" rakamı kapasite göstergesi olarak okunabilir ancak yetkinlik göstergesi olarak yorumlanamaz.

6.2 Katkı ve Sınırlılık

Bu çalışma, planın kamuoyuna açılmasından hemen sonra gerçekleştirilen bir ön değerlendirmedir. Birincil kaynaklar olarak Cumhurbaşkanı konuşması, Sanayi ve Teknoloji Bakanı konuşması ile plan kitapçığı kullanılmıştır. Uygulama verisi, katılımcı çıktısı veya bağımsız denetim bulgusu henüz mevcut değildir. Bu sınırlılık nedeniyle kesin yargıdan kaçınılmıştır; değerlendirme boyunca kullanılan çerçeve yargılayıcı değil, sorgu açıcı niteliktedir.

Çalışmanın başlıca katkısı iki düzeydedir. Operasyonel düzeyde, planın eğitim ve okuryazarlık bileşenlerine ilişkin araştırmacılar ve politika uygulayıcıları için izlenebilir ve değerlendirilebilir sorular önerilmiştir. Kavramsal düzeyde ise Long ve Magerko (2020), UNESCO (2022), Radu (2021) ve Guenduez ile Mettler'in (2023) çerçeveleri Türkiye bağlamına uyarlanarak sonraki ampirik çalışmalar için bir referans noktası oluşturulmuştur. Planın uygulama süreciyle eş zamanlı tasarlanacak boylamsal araştırmalar, hem alana katkı sağlayacak hem de politika öğrenmesine somut girdi sunacaktır.

6.3 Politika Yapıcılara Çağrı

Planın önümüzdeki dönemde güçlendirilmesini sağlayacak üç alanı somutlaştırmak mümkündür.

Birincisi, okuryazarlık tanımının genişletilmesidir. Araçsal giriş noktası ölçek açısından pragmatik bir tercihtir; ancak algoritmik şüphecilik, veri yanlışlığı farkındalığı ve etik eylem yeterliliği gibi üst düzey yetkinliklerin program güncelleme döngülerine entegrasyon takvimi, tanımın yalnızca bir başlangıç noktası olarak kaldığını, ilerleyeceğini gösterecektir.

İkincisi, eşitlikli erişim için yapısal mekanizmaların planlanmasıdır. Farklı bölgelerdeki dijital altyapı, cihaz sahipliği ve yetkinlik düzeyi farklılıkları, "81 ilde varlık" taahhüdünü somut hedeflere dönüştürecek katmanlı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Kadınlar, engelli bireyler ve düşük dijital yetkinlikli gruplar için ayrıştırılmış izleme verisi, hem şeffaflığı hem de programın gerçek kapsamını gösterecektir.

Üçüncüsü, bağımsız izleme çerçevesinin politika belgesine dahil edilmesidir. Programa özgü katılım ve bütçe gerçekleştirmelerinin ötesinde, öğrenme çıktısını ölçen, bağımsız kuruluşlarca doğrulanan ve kamuoyuyla düzenli aralıklarla paylaşılan bir değerlendirme mekanizması; hem hesap verebilirliği güçlendirecek hem de sonraki program döngülerine kanıta dayalı bir zemin hazırlayacaktır. Bu çerçevenin ilk yıl verilerinden önce açıklanması, planın en kritik güvenilirlik adımlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Abstract (English)

Title: Turkey's AI Summit and the 2026-2030 Action Plan: A Critical-Constructive Preliminary Assessment from an Education and Literacy Perspective

This study offers a critical-constructive assessment of Turkey's 2026-2030 Artificial Intelligence (AI) Action Plan, announced on 13 June 2026, from an education and literacy perspective. It focuses on the *Fark Et* (Become Aware) axis, the pillar that carries the plan's literacy agenda and sets an ambitious mass target: AI literacy training for five million citizens across all 81 provinces within two years. The assessment draws on a primary corpus of the plan booklet and the summit's opening addresses, and applies critical document analysis. The analysis rests on three conceptual layers: sociotechnical imaginaries, AI literacy frameworks, and the policy implementation gap. The findings indicate that the plan is strong in scale and political ownership, yet its definition of literacy remains largely instrumental, while feasibility, equity, and measurement dimensions are left underspecified. As a preliminary assessment conducted before implementation data exist, the study's principal contribution is a research agenda and conceptual framework for subsequent empirical work. It closes with a call for policymakers to strengthen the critical and ethical dimensions of literacy, equitable access mechanisms, and an independent monitoring framework.

Keywords: AI literacy, AI policy, education policy, sociotechnical imaginaries, Turkey, policy evaluation

Kaynakça

- Aydın, A., ve Müftüoğlu, Z. (2021). Ulusal yapay zekâ stratejisi ile ülkemiz yeni bir atılım başlatmıştır. *TRT Akademi*, 6(13), 888-895. <https://doi.org/10.37679/trta.1002524>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bozkurt, A., Karadeniz, K., Baneres, D., Guerrero-Roldán, A. E., ve Rodríguez, M. E. (2021). Artificial intelligence and reflections from educational landscape: A review of AI studies in half a century. *Sustainability*, 13(2), 800. <https://doi.org/10.3390/su13020800>
- Can, M. (2023). Under the leadership of our president: "Potemkin AI" and the Turkish approach to artificial intelligence. *Third World Quarterly*, 44(2), 356-376. <https://doi.org/10.1080/01436597.2022.2147059>
- Deveci Topal, A., Toker Gökçe, A., Dilek Eren, C., ve Kolburan Geçer, A. (2025). Artificial intelligence literacy scale: A study of reliability and validity in Turkish university students. *Journal of Learning and Teaching in Digital Age*, 10(1), 58-67. <https://doi.org/10.53850/joltida.1440845>
- Erdoğan, R. T. (2026, 13 Haziran). *Türkiye Yapay Zekâ Zirvesi açılış konuşması* [Konuşma metni]. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-yapay-zeka-eylem-planini-acikladi>
- Guenduez, A. A., ve Mettler, T. (2023). Strategically constructed narratives on artificial intelligence: What stories are told in governmental artificial intelligence policies? *Government Information Quarterly*, 40(1), 101719. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101719>
- Jasanoff, S., ve Kim, S.-H. (Eds.). (2015). *Dreamscapes of modernity: Sociotechnical imaginaries and the fabrication of power*. University of Chicago Press.

- Kacı, M. F. (2026, 13 Haziran). *Türkiye Yapay Zekâ Zirvesi konuşması* [Konuşma metni]. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr>
- Laupichler, M. C., Aster, A., Schirch, J., ve Raupach, T. (2022). Artificial intelligence literacy in higher and adult education: A scoping literature review. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 3, 100101. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100101>
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. Russell Sage Foundation.
- Long, D., ve Magerko, B. (2020). What is AI literacy? Competencies and design considerations. *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1-16. <https://doi.org/10.1145/3313831.3376727>
- Mochizuki, Y., Bruillard, E., ve Bryan, A. (2025). The ethics of AI or techno-solutionism? UNESCO's policy guidance on AI in education. *British Journal of Sociology of Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/01425692.2025.2502808>
- Ng, D. T. K., Leung, J. K. L., Chu, S. K. W., ve Qiao, M. S. (2021). Conceptualizing AI literacy: An exploratory review. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 2, 100041. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041>
- Pressman, J. L., ve Wildavsky, A. (1973). *Implementation: How great expectations in Washington are dashed in Oakland*. University of California Press.
- Radu, R. (2021). Steering the governance of artificial intelligence: National strategies in perspective. *Policy and Society*, 40(2), 178-193. <https://doi.org/10.1080/14494035.2021.1929728>
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2026). *Türkiye yapay zekâ eylem planı 2026-2030*. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. <https://yapayzekavizyonu.sanayi.gov.tr/>
- Schiff, D. (2022). Education for AI, not AI for education: The role of education and ethics in national AI policy strategies. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 32(3), 527-563. <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00270-2>
- Selwyn, N. (2019). *Should robots replace teachers? AI and the future of education*. Polity Press.
- Shkurti Özdemir, G. (2021). *Türkiye'nin ulusal yapay zekâ stratejisi: Bundan sonra ne beklenmeli?* (SETA Perspektif No. 317). SETA.
- UNESCO. (2022). *K-12 AI curricula: A mapping of government-endorsed AI curricula*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380602>
- UNESCO. (2024a). *AI competency framework for students*. UNESCO.
- UNESCO. (2024b). *AI competency framework for teachers*. UNESCO.
- Wang, B., Rau, P.-L. P., ve Yuan, T. (2023). Measuring user competence in using artificial intelligence: Validity and reliability of artificial intelligence literacy scale. *Behaviour & Information Technology*, 42(9), 1324-1337. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2022.2072768>
- Williamson, B., ve Eynon, R. (2020). Historical threads, missing links, and future directions in AI in education. *Learning, Media and Technology*, 45(3), 223-235. <https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1798995>